

Napút-füzetek

67.

Lorand Gaspar: Jérusalem

Jeruzsálem

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár
7. műfordítás-pályázatának anyaga

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár hetedik jeligés műfordítás-pályázatára (Lorand Gaspar *Jerusalem* című versének átültetése) 100 pályamű érkezett. A bírálóbizottság, melynek Lator László örökös tiszteletbeli elnöke (Lackfi János, Tóth Krisztina, Virág Bognár Ágota), szeptember 2-i ülésén három díjat és egy különdíjat ítelt oda.

Az I. díjat Albert Éva, a II. díjat Kardos Anita, a III. díjat Géza László kapta.

A Magyar Fordítók Alapítvány által felajánlott különdíjat, az egy hét ott-tartózkodást az alapítvány balatonfüredi fordítójában Albert Évának ítélte a zsűri.

Országos Idegennyelvű Könyvtár

Albert Éva fordítása (I. díj)	14
Kardos Anita fordítása (II. díj)	15
Géza László fordítása (III. díj)	16
Bagdács Zsuzsa fordítása	17
Béri Etelka fordítása	18
Majoros Zsuzsanna fordítása	19
Nádory István fordítása	20
Pataki Flóra fordítása	21
Szabó Anita fordítása	22
Szunyogh Gábor fordítása	23
Varga Ildikó fordítása	24

A pályázatot támogatták:

Médiatámogatók:

Átugrott kőfalak, véges végtelen

Egy Lorand Gaspar-vers hányattatásai

A műfordítói mesterség keserves kenyér és emberpróbáló pálya, szerencsés, akinek olyan indítása lehetett, mint nekem és nemzedéktársaimnak, hiszen mi még jártunk Lator László szemináriumára, ahol egyrészt számosan megfordultak a későbbi társak közül (Szabó T. Anna, Imreh András, Tóth Krisztina, Mesterházi Mónika), másrészt mindenféle megveszekedett, örült ifjak és örök-ifjak, tehetségek és féltehetségek hadával együtt nem mindennapi élvezettel ittuk Tanár úr szavait. Igyekeztünk úgy tenni, mintha hatalmas tárgyi tudásával alapján semmi újat nem tudna mondani nekünk, hiszen ki ne ismerné Dickensot, Kavafiszt, Uhlandot vagy Ungarettit, ugye? Persze nem ismertük őket, honnan is ismertük volna! Óra után szaladtunk a könyvtárba és bújtuk a köteteket, nehogy hülyének nézzenek a következő szemináriumon. Azt a könyörtelenül éles tekintetet, amellyel a legnagyobbak fordításait is nagyító alá vette, megpróbáltuk magunkévá tenni, mint valami egyetemes mértékrendszert. Mikor első fordításaimat odaadtam neki, ő akkurátusan aláhúzkodta a jambikuság elvével össze nem egyeztethető, legapróbb ritmus-zökkenéseket is. Emlékszem, háborogtam magamban, amiért madárnak néz, és azt hiszi, nem ismerem a taktust. Szerintem ennyi döccenés még belefért. Szerinte nem. Nála jól az eszünkbe véshettük, hogy bármely művet, különösen ha fordítás, csiszolgatni kell, amíg csak lehet. És szinte mindig lehet.

No de mennyire kell hűségesen ragaszkodni a „szent” eredetihez? A kérdés értelmezésének az idén bejött pályamunkák között is egészen szélsőséges példáit láttuk. A válasz viszonylag egyszerű: az eredetitől eltérni azért nem szentségtörés, mert egyszerűen nem lehet NEM eltérni. No persze nem mindegy, mit értünk „eltérés” alatt. Shakespeare például nem tudott magyarul, pláne nem mai magyarul... Innen fogva aztán minden műfordítás alapköve a kegyes hazugság, melynek jegyében az olvasó hallgatólagosan beleegyezik az alapos átverésbe, és hajlandó mondjuk egy börtönviselt, ódon francia, bizonyos Villon szövegeinek elfogadni egy büntetlen előéletű, fogyasztói világbeli nyárspolgár magyar szavait. Ha már Villonnál tartunk, ő itthon a kamaszok kedvence, házájában pedig üres legenda, olvashatatlanak tartott, avas nyelvemlék. Miért is? Mert a műfordító dönti el, hogy az „isa, por és homou” nyelvezetével vagy a „tudom, mi a tejben a légy” nagyon mai közelítésével adja vissza az eredeti hangulatát. A műfordító társ-alkotó (ezt nemzetközi szerzői jogi egyezmények is rögzítik), tehát ő adja az eredeti alkotó szájába minden egyes szavát.

Más persze a beszélt nyelvtől való távolság, ha az ember egy kritikai kiadás számára fordít, és más, ha mondjuk színháznak. Más, ha egy egyetemi értekezés illusztrációjaként, bizonyos jelentésjátékokat minél szorosabban visszaadva kell szöveget magyarítani, és más, ha énekelhető sanzonszöveggel van dolgunk. A lehető legszorosabb szöveghűség és formai hűség híve vagyok, de az olvashatóságé is. Van, hogy egy jelentésárnyalat a magyarban nincs meg, akkor

illik valahogy odabüvészkedni. Van, hogy a magyar olvasó információhiányos, nem ismeri a kor szokásait, s ekkor, ha van egy leheletnyi lehetőségünk neki segíteni, az kötelességünk is. Van, hogy valamely költő rettentően tájékozott a mitológiában, és mondjuk Héraklész nevét le sem írva hol „némeai”, hol „kerü-neiai”, hol „erümanthoszi hősként” aposztrofálja őt – egy-egy próbatétel helye alapján. Ha szeretnénk, hogy az olvasó, aki nem oly művelt, mint a kor pár tu-catnyi kiválasztottja, megértse az odavetett utalást, és van mód segíteni, akkor illő feloldani egy-egy efféle rejtjeles említést, de csak olyan arányban, hogy ne hamisítsuk még meg az eredetit, hogy érezni lehessen, a mitológia bensőséges ismerőjével van dolgunk. A fordítás célja hidat verni és nem megnehezíteni a befogadást. Ez persze nem jelenti azt, hogy úgy olvassa (olvastatja a magyar olvasóval) az adott szöveget, ahogy neki tetszik...

A műfordítást nagyon lehet tanulni, valamennyi minőségre törekvő kolléga tanul mindennap, megküzd minden sikerült megoldásért. Ingyen semmit nem ad a szöveg anyaga, és ha túl gyorsan akarunk hasítani, az általában megbosszulja magát, sok utómunkát tesz szükségessé. Sajnálatos dolog, hogy ma, Magyarországon szinte minden egyetemen kinyírták (na jó, szépen mondva ellehetetlenítették) a műfordító-kurzusokat, pedig a szakmának külön iskolája kellene hogy legyen, akárcsak a szakfordító- és tolmácsképzésnek. Minőségi írásbeliség nélkül nincs minőségi szóbeliség, sem technikai kultúra. Butaság azt képzelni, hogy csak úgy fogok egy nyelvet ismerő egyetemistát vagy tanárt, és máris van egy műfordítóm. Ezzel persze dehogy szeretném a próbálkozó kedvét szegni, hiszen ha civil kurázsitól fűtve nem váгна neki évente nyolcvan-száz érdeklődő például a mi pályázatunknak, óriási veszteség lenne a szakmának. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a legjobb akarató indulók is tanácstalanok, hiszen nincs hova fordulniuk, ha képezni szeretnék magukat. A műfordítani tudás nem (nem csupán) égből pottyant, kegyelmi ajándék, rengeteg tanulnivaló akad itt. Ezt az akcióhelyzetet semmi elméleti módon nem lehet modellezni, csak úgy okulunk, ha sokat vagyunk a tűzvonalban, és mások segítenek értelmezni azt, ami történt és ahogyan történt. Fontos lenne, hogy a kultúrpolitika is rájöjjön, csupa közgazdással nem lehet országot építeni. Az ésszerű és célszerű képzésnek persze nem vagyok ellensége. Sokszor sajnos helyes kis nünükéket dédelgetünk az egyetemen, szél ne fújja, eső ne érje őket. Bizony jobb lenne, ha értelmes munkát keresnének inkább! De az, hogy mondjuk Magyarországon kevés japánból vagy törökből dolgozó műfordító is elég, nem jelenti, hogy ne kellene őket magas színvonalon képezni, és ne lenne rájuk éppolyan szükség, mint a csúcsmenedzserekre. Pontosan arra való az állam, hogy ellensúlyt pakoljon a mérlegserpenyőbe ott, ahol a kapitalizmus felszínessége, bulvársodrása kulturális értékeket dönthet össze.

Ahhoz, hogy egy szöveg szabatos legyen, bizonyos mellékes összetevők hozzáadása egyáltalán nem mellékes dolog. Ha azt írom, „Armand nem szerette a vásárnapokat”, ez korrekt, szinte távirati megfogalmazás. Ha viszont a szövegben szerepel egy ritka igeidő, nem biztos, hogy így kell módosítanom a szöveget: „Armand nem szereté a vásárnapokat”. Ez elidegeníti, mesterkeltté, stílparódiává teszi a mondatot, pedig az eredeti szerző nem ilyennek szánta, nem tehet róla, hogy nem ma élt. Hová legyen hát szegény fordító? Hozzáadhat bizonyos engedélyezett adalékanyagokat, mondván: „Armand korántsem

szerette a vásárnapokat” vagy „Armand korántsem kedvelte a vásárnapokat” vagy „Armand valójában korántsem kedvelte a vásárnapokat”. Nem sokat módosítottunk a szövegen, az általa megadott információkon szinte semmit, mégis megváltozott a hangulata. Ezek az apró adalékanyagok a fordító segítői. Persze ellenségekké is válhatnak, elharapózhatnak a szövegben, és ez nem cél. Az édes süteményekhez általában kell egy fél kiskanál só, de egy merőkanálnyi már nagy galibát okoz. Hihetetlen mozgásteret van a fordítónak, akkor is, ha köti az eredeti. Az alábbi változatok mind jelentősen módosítják a szöveg atmoszféráját, és egyikük sem mondható hűtlen választásnak: „Armand sosem volt nagy barátja a vásárnapoknak”, „Nem mondhatni, hogy a vásárnapok Armand szívéhez nőttek volna”, „Armand mérsékelt vonzalmat táplált a vásárnapok irányában”, „Armand és a vásárnapok – két külön világ”. Ezek közül nyilván a legmegfelelőbbet kell kiválasztani, de igenis van választásunk. A képzetlen műfordítónak ez a fő gondja igazából: nem észleli, mennyi lehetséges ösvényen járhat, ha kedve tartja. Ehelyett törtet szegény előre macsetével, mint egy dzsungelben.

Másként merül fel persze a kérdés egy versnél, mint az emlegetett Armand esetében. Bevallom, az idei, nem könnyű feladvány kiválasztása az én lelkelem szárad, úgyhogy az én édesanyámat szidták jó néhányan az elmúlt időszakban (abszolút hallásom lévén pontosan éreztem én azt)! Részben magam sem gondoltam, hogy Lorand Gaspar verse ilyen komoly értelmezési problémákat okozhat, de hiszem, hogy aki rászánta magát a nyűglődésre, még ha el is téved a szavak és jelentések vad vadonában, a tapasztalat nem vált kárára. A szövegeken itt-ott érződik, hogy a Gaspar-líra nyelvezete feletti kétségbeesésben a pályázó elveszítette türelmét, és végül dühösen odacsapott egy rekesznyai szót a papírra: áhh, rohadék modern költők, az egésznek úgy sincs semmi értelme! Pedig a beérkezett, jobb minőségű munkák mutatják, hogy egy kis türelemmel, szerencsével és értelmi mérlegeléssel minden gordiuszi csomó kibogozható a szövegben.

Lássuk hát a medvét, vagyis vegyük sorra a *Jeruzsálem* mesterien elhelyezett csapdarendszerét, valahogy úgy, ahogy egy amerikai film banki pán-céltermet feltörni igyekvő akcióhősei térképezik fel a bejutást megnehezítő, legkülönfélébb ipari kamerákat, fegyveres őreket, zárszerkezeteket, kódokat, lézer-érzékelőket. Nem véletlenül akadtak gondjai sokaknak már e két vers eleji, melléknévből képzett, faramuci fogalommal: „l'Étendue”, „l'Ouvert”. Szó szerint ez persze „a Kiterjedés” és „a Nyílt”, de így élő ember nem (költő sem) beszél, ugye. Lorand megfogalmazásának ez a nyakatekertsége persze csak részben fakad abból, hogy kilencezer év szócséplés után valamirevaló lírikus nem kezdi úgy mondókáját: „a reggel ablakomat kitarva a kihalt világ végtelelnjére láttam”. A dolgok veleje persze azért mégis ilyesmi. A másik ok pedig, ami miatt a közhelyes fogalmazás itt nem elégséges, nyilvánvalóan az, hogy a hajnali, néptelen tájban mindig van valami elvont, irreális és anyagtalan, valami hallatlan és körülírhatatlan, melynek megragadására talán alig létező, filozófiai fogalmakkal adódhat némi esélyünk.

Sokakat zavarba ejtett a „là-bas ici, même ce qui n'a jamais commencé” is. Ugyan mi nem kezdődik el, mi ez az itt-ott, ki érti ezt? (En nem, felel a KFT együttes.) Nos, a szálakat bogozgatva okkal tippelhetünk arra, hogy ez a bizonyos „Nyitottság” vagy magyarosabban „Tágasság”, esetleg „Üresség” éppen az

a temérdek tér, amely a reggelre kiürült világot árvíz gyanánt elönti. Távolatot kapnak a még el nem kezdődő dolgok is, melyekre azért nem nehéz egy-két példát felhozni. Ki nem nyitott üzletek, nem működő szökökutak, ásító alagutak, terpeszkedő járdák. Kocsmák, amelyek ivók hiányában nem kocsmák, templomok, amelyek hívók nélkül nem templomok, házak, amelyek lebénult mozdulatlanságukban nem házak, és így tovább. Mennyi helyszín, amely nem azonos önmagával, csak saját magának, a benne majd tobzódó életnek üres, absztrakt hiánya! „Csak ami nincs, annak van bokra” – rejtélyeskedik József Attila, és Gaspar hajnali körképén nagyon is jelen van ez a „bokrosodó”, intenzív hiányérzet.

A következő fontos buktató, melyen annyi, de annyi magyar honvéd elvérzett, az a bizonyos tüdő-ügy. Hosszabb ízeletgetés után talán nem olyan nehéz eldönteni, hogy nagyjából két út áll előttünk. Vagy az a nagy hadi helyzet, hogy az a bizonyos távozni készülő, tájba bámuló és eddig meglehetősen visszafogott idegen valójában kegyetlen zombi, és éppen egy kitépett, véres tüdőt szörcsögtet a kezében. Vajon a sajátját vagy másét? A másik opció az, hogy az eddig sejtelmeskedő költő egy kétségkívül erőteljes és kevésbé diszkrét hasonlattal belecsap a lecsóba, és az ujjak közt kibuggyanó hajnali fényt szürkés vörös tüdőhöz hasonlítja. A döntésben, hogy melyik megoldásra voksoljunk, segíthet a józan paraszti ész, hiszen egy brutális hasonlat még mindig inkább belefér ebbe a versbe, mint egy indokolatlan horrorjelenet. Ha valakit elfog a kíváncsiság és utánanéz Lorand Gaspar életének az interneten, vagy akár magyarul megjelent könyvei valamelyikében, rájöhet, hogy a szerzőnek a jeruzsálemi francia kórház sebészorvosaként, a háborús időkben alighanem gyakran nyílhatott alkalmja hajnali fényhez hasonlatos színű, véres tüdőkben turkálni. Ő maga egyébként így ír erről: „És emlékszem távoli (megújra / háborútól lángholó) éjszakákra / lámpa törékeny fénye mellett / három nő és egy férfi / testeket próbáltak összevarrni / melyeket odakinn mások szaggattak szakadatlan”. Így aztán metaforája mindössze annyira meglepő, mintha mondjuk egy pék szítáló liszthez hasonlítja a hóesést.

Hogy a következő sorokban mi történik pontosan? Felbukkan egy berepedt magzatburok, a hajnali fény terjedése pedig elér egy bizonyos határig, majd onnan visszaáramlik, s mindeközben valami titkot próbál feltárni. A határvonal lehet az elbizonytalanodó horizont vonala, amely pirkadati fényben könnyen egybeérhet a szemhatárral. A magzatburok repedése is a születést, a keletkezést sejteti. Minden nap újjászületés, új kezdet is egyben, titka ott lebeg azon a bizonyos hullámozó mezsgyesávon, jelen és jövő, nappal és éjszaka között. Az orvosi kifejezések használata különben a kórosan „duzzadó” rugyék esetén is megfigyelhető, ez a metszően pontos tekintet élve boncolja a tájat, egyfajta részvételi könyörtelenség (fura kettősség!) fontos összetevő ebben az életműben. Különben ez a szemlélet korántsem társtalan, az éppen Lorand által fordított Pilinszky sem fukarkodott a gyomorforgató, ám annál intenzívebb hatású kórtermi képekkel. Íme pár szolid szerelmes sor tőle: „Mi engem ölt, a forró gyötrelmem, / most végig ömlik rajtad, mint a genny, / sötét lesz, behorpadt néma seb, / akár az éj, s az arcom odalent.”

Gaspar visszafogott, költőietlen metaforákat alkalmaz akkor is, amikor kevésbé megrázó eszközökhöz folyamodik. A „le jasmine s'éclaire” ilyen például, mely számos romantikus lelkületű pályázót ragadtatott érzelmes túlzásokra

(felviláglik, beragyogja önmagát, fényvillanás, tündöklő cseppeket hullatva alá, úszik a fényben, villámlik, kiviláglik, fényt kap, lángra gyúl, sugarát veti, har-matcseppet izzad). Akadt olyan is, aki feltételezte, hogy a jázmin esetleg „fényt kapott”, mint egy túlexponált fotó, vagy éppen „kiviláglott”, akár valaminek az értelme. A piromániára hajlamosak lángoló bokrot vizionáltak, már-már Mózes-t is látni vélhettük (Izraelben járunk, ugye), aki a csipkebokorról jázminra nyergel át. A „s’éclairé” mindezeknél sokkal szikárabb, olyan egyszerű kivilágosodást jelöl, ahogy egy felkapcsolódó tévé vagy kigyulladó villanykörte szolgáltatja fényét. Költészet nem ott keletkezik, ahol minél nagyobbbat mondunk, hanem ahol tárgyilagos pontossággal, de nagy felidézőerővel sikerül megragadnunk egy valóság-részletet.

A szótár a műfordító hű segítője. Ami engem illet, vannak olyan szavak, amelyek jelentését talán már ötvenszer is megnéztem pályafutásom során, nem mintha ennyiszer változott volna. Inkább mert mindig elfelejtettem, vagy nem voltam benne száz százalékgig biztos. Csak ajánlani tudom a módszert, sokszor segített elkerülnöm a fordítók rémét, az úgynevezett „leiterjakabot”, vagyis félrefordítást. Az sem egyszer esett meg, hogy nem néztem szótárba, a nyelv pedig alaposan megréfélt, amiért nem vettem komolyan. „Lendületvadásznak” magyarítottam az „iramszarvasvadászt” (chasseur d’élan), és igaz, hogy a szöveg szürrealisztikus jegyeket hordozott, ám ez az egy eleme éppenséggel teljesen reálisnak bizonyult. Egy anakronizmusokkal teli szövegben pedig, ahol Jeanne d’Arc kortársai egy koronázási ünnepségen az akkor még meg sem íródott, nem éppen királypárti Marseillaise-t énekelték, nem akadtam fenn rajta, miért kurjongatja mindenki, hogy „Noël, Noël”, vagyis „Karácsony, Karácsony!”. Szerkesztőm aztán joggal orromra koppintott, rámutatva, hogy az ófranciában ez a szó annyit tett: „Éljen!” Szóval aki a földre pergő har-matcseppek helyett „napra pottyankóról” szólt fordításában, nyilván nem vette észre, hogy a spanyolul valóban napot jelentő „sol” a francia szótárban talajt jelent. Félrevezetett néhányakat a mandula-fa is, melyet jó pár „pousse”, azaz hajtás borított. Ugyanígy boríthatta volna a fonetikailag nagyon hasonló „poussière”, vagyis por is, ahogy néhány pályázónk javasolta, csak hát erre nincs konkrét adatunk. A „nuit blanche”-nak sincs köze az északi országok hosszabbodó nappalaihoz, egyszerűen az átvirrasztott, át nem aludt éjjelt hívják így franciául. Talán a legelegánsabban az a pályázó járt el, aki a „virrasztás” szóval oldotta fel a dilemmát. Hosszan törtem a fejem, amíg rájöttem, honnan került néhány fordításba a „támasz”, a „támogató”, „megtartó”, sőt a „szelence”, amelynek mintha a fényhez volna valami köze. Nos, az „egyvégtében”, „egyhuzamban” jelentésű „d’un seul tenant”-ból a „tenant” szócskát kiragadva valóban juthatunk efféle értelmezésekre. Kész szerencse, hogy senki nem írt címvédőt, szószólót, vagy éppen kocsmárost, csapost, hiszen a „tenant de bar” pontosan ez utóbbit jelenti. Az „usure” pedig minden ellenkező híresztelés ellenére erózió, kopás, és nem „uzsora”, még kevésbé „uzsonna”, ahogy az vala-hol mókásan előfordul. Sőt, van, ahol ezt olvassuk: „felemészttve vár ragyogás és kamat násza”. Banki szempontból érdekes kijelentés, itt ugye az usure-uzsora-kamat asszociációs láncon jutott tévútra a fellobbanó fantázia.

Sokan akadtak fenn az üres etető látványán, vályúnak vagy éppen jászolnak magyarították, hiszen ha már a Szentföldön járunk, miért is ne tennénk egy szimpatikus kitérőt Betlehem irányába? A motívum behozatala érdekes ösz-

szefüggéseket eredményezhetett volna a vers eleji magzatburok fogalmával, csak hát ez már privát konspiráció, merőben független az adott vers világtól. Nem volt puha dió a következő, metaforával megbolondított megszemélyesítés magyarítása sem: „la sève impatiente à ouvrir ses volets”. Itt ugye türelmetlen növényi nedvekről van szó, és ebben a szókapcsolatban szinte alig érződik, hogy a nedvet a nyelv önkénye szinte önálló élőlénné avatja. A „spalettáikat türelmetlenül kitárni vágyó nedvek” megfogalmazás a képzavar határán táncol, alighanem még az igésítés a legjobb megoldás, mint egyébiránt a túl nominális francia esetében annyiszor: „a nedvek szinte dörömbölnek, áttörnék kijárataikat”.

Némelyeknek nem jött be a trágyán civakodó verebek képe (pfúj, gusztus-talan!), éppen ezért vagy a népies ganyé különböző változataihoz folyamodtak, vagy egyszerűen finomítottak egyet a matérián, ki sajtot, ki koncot, ki morzsát emleget, ki nemesen „porban pöröléssé”, „heves csiviteléssé” vagy pusztá veszekedéssé módosítja a túl nyers jelenetet. A pályázók kétharmada azért örvendetes módon a trágyát választotta, esetenként specifikáltan, nyúlbugyó, száraz birkagané vagy guanó formájában. Akadt, aki még kevesellte is a vulgaritást, az ürülékre rátett egy lapáttal (tett rá), és huszárosan lelőszarozta azt. (*Ilyen szót nem illik papírra (képernyőre) vetni, jelez számítógépem illetelmes helyesírási tanácsadója.*)

Szegény kőfalon heverésző macska sem járt valami túl jól, mert az őt számos színönimával piszkáló varjak egyes változatokban hitchcocki támadásra vetemedtek, és az eredetiben található pusztá károga, szidalmazás helyett néhol nekiesnek, és gyötrik, káromolják, cibálják, zaklatják, ráncigálják, sőt szétszedik szegény állatot. Persze vele együtt a verset is... Mikor pedig a költő a hegyeket „öreg cimboráknak” nevezi, gyakorta siklott ki a fordítási vágy villa-mosa, és mindenféle magaslati levegőről érkezett, kedélyes, napcserezett arcú hegyi öregemberek kezdtek el feltűnedezni a jobb sorsra érdemes kéziratlapokon, mintha most léptek volna le a svájci turisztikai központ prospektusáról...

Az a versenyző, aki Gugli Béla segítségét kérve, mindenre elszántan lenyomta a TRANSLATE billentyűt, még nem sejtette, milyen nagy mennyiségű, csodás abszurd jelentést szabadít fel: „mindenütt az Open ebben az időben... itt már borított mandulás hajtások... SAP alig várja, hogy nyissa meg a redőny... megdobogtatja minden nighters... A föld verebek versenyeznek a trágyának... a falra kifeszített memória... egy darabban, amely megnyitja a hatály”. Ezen a pályamunkán túl is akad itt néhány igencsak meglepő megállapítás. „A kőfalon, amely nem lehet emléktárgy” – morfondírozott valaki, és tényleg elég macerás kőfalgyűjteményt tárolni a szobában. Íme egy agyelszívási kísérlet: „A titkot feltárja / A felhasított szürkeállomány membránja”. Valakire erős hatást gyakorolt a kertészeti szakszövegek stílusa: „Két vagy három cseppje talajba süllyeszti / A csupasz fűgét”. Akadtak kis pajkosak is: „reggelente kéjalgésbe omlik / A napsugarak és a kietlen táj találkozása”. Más megszomjazott munka közben: „egy fehéret kibont gyorsan az éjszaka”. Volt, akit a Való Világ szlogenje befolyásolt: „lent verebek csatáznak, a gané a tét”. Fura képzeteket idéz a „hogy köszöntse a hegyeket, a régi jó barátot, / miket a temérdek fény jócskán lekoptatott”. Kopjatok le, jó barátok? Kevéssé gusztusos „egy rügy pattanása / a végtelenre kibomló fában”. Fanyarkás, franciás sanzonhatás érződik néhol: „Keresd bár újra meg újra, / ne fordulj meg, ne nézz a múltba”. És kitalálható,

melyik nótát hallgatta utoljára az alábbi sorok szerzője: „Eggyé válik minden, megnyílik a tér / Régi időkről mesél”. Ugye, ismerős? „Egyszer megnyílik a tér, régi időkről mesél, aztán hozzád is elér... a dalom, o-o-ó.”

Némely vállalkozó kedvű versenyző határozottan hiányolta a költői szépséget a szövegből, és nekilátott, hogy móresre tanítsa élő klasszikusunkat. Először is hová lettek az alliterációk? Nosza, rajta, jó katonák, az eredeti nem akadály! „Lám, már bimbóba borult a mandula / bontogatná hamar a nedv szárnyait” – szerzette Babits Bihály. Máshol: „magányos macska mereng magában”. Írta természetesen Mamits Mihály a széphangzás mián. Vagy éppen „a Tartományra tekint tágra tárva” – Tabics Tihály tollából. A vers zárlatát Juhász Gyula szegény szimbolista lelke médium által közölte egy másik versenyzővel:

*Vágyna az elmúlt fénylő messzeségbe,
hajnalig csevegni régi cimborákkal,
újra látni a szikkadt, szomorú földek nászát,
és harmatos hajnalokon hallani ismét
suhanó szárnyak szívverését,
a végtelenség harmóniáját.*

Ezt már Vörösmarty Mihály szelleme sem állta meg, és fenyegetőleg elegyedtett bele a síron túli beszélgetésbe:

*Repesztik az est s hajnal határán szülőburkaik.
Az élet szaga árad, bimbó sarjad a fán,
végtelenbe bontakozva át.
Gyújts jázmint!*

Valaki Arany János reinkarnációjaként, vagy csak végső elkeseredésében, nyilván poénból is lötyögős, de mégiscsak felismerhető felező tizenkettesekbe zuttyintotta a Gaspar-vers tartalmát:

*Nézz hátra még egyszer, és ne térj vissza már!
Szemed ablak, amely egy világot kitar.
Minden itt kezdődött. Itt, ezen a helyen.
Egykor rózsás tüdőd szürke foltot terem...
Nem fordíthatsz mindig a múltadnak hátat!
Néha dőlj neki egy jó erős korlátnak!...
A dombon fák rügyén érzik a lét szaga,
A tavasz nem más, mint határtalan csoda.
Két-három jázmin épp harmatcseppet izzad,
Mely földre pottyanva csengő nótát fújtat.
A fügefa pucér törzse is megfeszül,
Porlepte mandula nyílna türelmetlenül.
Fenyőből készült az állatok vályuja.
Pár pofont kioszt az álmatlan éjszaka.
Veréb küzd kenyérért odalent a sárban,
Egy cica nézi őt fentről tátott szájjal.*

*Egy háztetőn fekvé emlékekre gondol,
A tűzfalon a napfény szikrázóan tombol.
Egy fénycsóvát követ unottan a macska,
Azt hiszi az övé, a fény meg ráhagyja.
Beszélgetni szokott az öreg legénnyel,
Mintha nászt ülne a círmos a fénnel.*

Ekkor már én magam is féktelen táncra perdültem, és míg felrémlt bennem a vízió, hogy mily botorság és szűkkeblűség Lorand Gaspar szép versét mindössze egyetlen formába kárhoztatni, betyáros jókedvemben az alábbiakat csujogattam:

*Ég a napmelegtől a lovaknak sarja,
Tikkadt verébnyájak csiperésznek rajta.
Hever egy macska is, hosszan elnyúlt testtel,
Korholják a varjak, mit ő szörnyen restell.*

★

*Nincsen tudóm, se bajom,
Se fűgém, se ganajom,
Tiszta szívemben terem
A véges, a végtelen!*

Lackfi János

Konkrét és megragadhatatlan

Ha elkészül egy vers fordítása, a fordító hasonló alkotó örömet él át, mint a költő írásnál. Én legalábbis hasonlót szoktam átélni. Boldog vagyok, ha úgy érzem, hogy sikerült magyar nyelven megszólaltatnom az eredeti verset.

Amikor jó tíz évvel ezelőtt Lorand Gaspar verseit fordítottam, elvéve éreztem ezt az örömteli megnyugvást. Többnyire elégedetlen voltam, még az utolsó simításoknál is megmaradt az a zavaró érzésem, hogy ami magyarul megszületett, az valahogy nem tükrözi híven az eredeti szöveg lényegét. Mintha hosszú, koncentrált célzás után újra és újra, minden alkalommal kicsit mellőlöttem volna. Azóta is azt gondolom, hogy Lorand Gaspar verseit roppant nehéz fordítani, és hogy az idei pályázatra kiválasztott vers átültetése különösen bonyolult feladat. Tele van buktatóval, nehezen értelmezhető képpel.

Lorand Gaspar nagy költő, aki – noha a francia líra jellegzetes és kimagasló alakja – azon belül is olyan sajátos, csakis rá jellemző versnyelvet teremtett, amely el is különíti attól és igen nehezen fordíthatóvá teszi verseit. Amíg más szerzők esetében gyakran a formai megoldások átültetése jelent elsősorban gondot, Lorand Gaspar fordításakor főleg a konkrét és absztrakt jelentéssíkok váltakozása okozza a nehézséget. A vers, jellemzően ez a vers is, mindig felmutat valami érzékien konkrét, tapinthatóan valóságos képet, miközben elvont, fogalmi tartalmakat közöl. A szerkezete sem egyszerű. A hosszú, indázó mondat tele van alá és mellérendelésekkel, olyannyira, hogy első olvasáskor valószínűleg még az anyanyelvű olvasó is megtorpan. Miféle ablakról van szó? Hogy? Tüdőszínű a fény? Mi van a hegyekkel? És hol is van pontosan az a macska? Ha a fordító mindezt kibogozta, akkor ott áll előtte a feladat, hogy csináljon valami hasonlót magyarul, ami követhető, pontos, ugyanakkor légiiesen könnyed és versszerű is. Mert, ugyebár, a versfordítás mégsem nyelvtani ábra, nem az alá- és mellérendeléseket szemléltető rajz, hanem zene. Valami olyasmi, ami első hallásra is megszólít. Na jó, de akkor mi legyen ezzel a sok képpel és sok fogalommal? A vers elején szereplő *l'Étendue* és *l'Ouvert*, valamint kissé lejjebb a *fond*, *limite* és *secret* egymáshoz közeli szerepeltetése a magyarban azonnal túlságosan elvonttá teszi a szöveget, a *bourgeon*, *l'odeur*, *sève*, *goutte*, *écorce*, *crottin* viszont nyersen érzékivé. És akkor még nem említettem a bizonytalan jelentéseket, amikor a fordítónak a szöveggörnyezet alapján kell eldöntenie, melyik magyar szót illessze az alakuló szövegbe. A több mint száz elkészült fordítás azt mutatja, hogy a pályázóknak bizony nem volt egyszerű dolguk. Csak néhány példát hadd idézzek a *mangeoire* szóra: *etető*, *vályú*, *madáretető*, *teknő*, *jászol*, *bölcső*. A *crottin* is számtalan változatban szerepel, úgymint *ganéj*, *lócitrom*, *szemét*, *kecskesajt*, *trágya*, *lepény*, a legváltozatosabb megoldások azonban a *houspiller* igére születtek. Álljon itt néhány példa, mi mindent csinálnak a fordításokban azok a bizonyos varjak a macskával: *bosszantják*, *abajgatják*, *gyötrik*, *kárognak rá*, *rikoltoznak rá*, *csipkedik*, *cibálják*, *tépkedik*, *tépázzák*, *ijesztik*, *szidják*, *lehurrogják*, *piszkálják*, *marják*, *korholják*, *ráncigálják*.

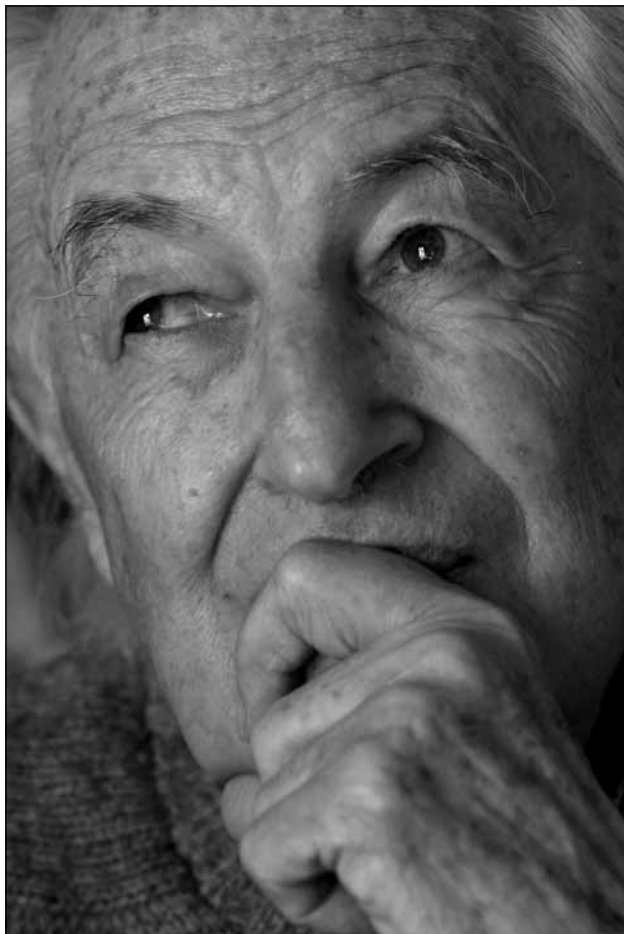
Volt, aki nem találta elég költőinek az eredetit, ezért szárnyrebbenéssel és fátylakkal igyekezett feljavítani a sivár alapanyagot. Mások bedobták a szavakat

egy képzeletbeli mixerbe, és új elrendezésben, immár az eredeti szintaxis zavaró köteléke nélkül rakták ki nekik tetsző módon. Aki pedig mereven ragaszkodott az eredeti nyelvtani szerkezethez, annak tele lett a fordítása mutató és vonatkozó névmással, olyannyira, hogy az olvasó csak kapkodhatja a fejét a sok *emitt, amott, azé, amely* között. Ilyen kötöttségekkel tényleg nehéz versként megszólaltatni valamit. Ne is csodálkozzunk hát, hogy az egyik megtépázott idegzetű pályázó végső elkeseredésében posztmodern gegként egy felturbózott Google-fordítást küldött be. Nesze nekünk.

Ám szerencsére születtek meggyőzően elegáns megoldások is, amelyeknél csak második, harmadik olvasásra tűnik fel, mi minden maradt ki az eredetiből.

Mert minden fordítás kompromisszum, és valami mindig elvész, de jó esetben kapunk egy magyar nyelvű verset. És magyar nyelvű Lorand Gaspar-versek azért szép számmal születtek ezen a pályázaton. Köszöntök mindenkit, akinek sikerült ez a bravúr.

Tóth Krisztina

Lorand Gaspar

Jérusalem

Encore une fois regarde
et ne retourne plus.
Une fenêtre au-dedans,
grande ouverte sur l'Étendue.
Tu n'as pas besoin de te retourner,
partout c'est l'Ouvert à cette heure,
là-bas ici, même ce qui n'a jamais commencé.
Lumière gris-rose de poumon qui enfle entre les doigts
cherchant toujours un fond, des limites,
qui le retournent pour chercher le secret,
la membrane grise de l'amnios fissurée
l'incertitude entre l'aube et la nuit.
Odeur de la vie, enflure d'un bourgeon
dans l'arbre se dépliant à l'infini –

Le jasmine s'éclaire –
deux ou trois gouttes sur le sol –
là-bas le figuier nu, la peau tendue par l'hiver
et voici l'amandier déjà couvert de pousses
la sève impatiente à ouvrir ses volets
un battement plus vite de nuits blanches
serrées sous l'écorce, dans la chair –
Sous les pins à gauche la mangeoire vide
par terre des moineaux se disputent le crottin
plus loin des corneilles qui houspillent le chat
allongé sur le mur de pierres sèches
sur le mur qu'enjambe le souvenir
pour rejoindre là-bas la même lumière
d'un seul tenant qui ouvre l'étendue –
parler encore à ces vieux compagnons
de montagnes usées par tant de clarté
là chaque matin sont consommées les noces
du rayonnement et de l'usure d'une terre désolée –
inventer une musique faite seulement
de ce rien qui respire entre contraires
entre un battement du cœur
et le battement d'une aile
la fin et l'infini –

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Albert Éva fordítása (I. díj)

Még egy pillantás
és ne fordulj vissza többet.
Egy belső ablak,
a Végtelen felé szélesre kítárva.
Nem kell visszafordulnod,
mindenhol Kítárulkozás van ebben az órában,
ott és itt is, ami még el sem kezdődött.
Szürkés tüdőrózsaszín fény szüremlik át az ujjak között
mindig egy talajt, korlátokat keresve,
mely visszafordítja, hogy megtalálja a titkot,
a szürke kifakadt magzatburkot
az éj és hajnal közötti bizonytalanságot.
Az élet illata, egy rügy fakadása
a fán a végtelenbe nyílván –

A jázmin tündököl –
két-három harmatcsepp a földön –
amott a csupasz fügefa télen kifeszült kérgével
és íme, a mandulafa már hajtásokkal borítva
nedűje türelmetlenül feszíti szirmait
fehér éjszakák zaklatott dobbanásai
háncs alatt húsába préselve –
Balra a fenyők alatt üres az etető
a földön verebek veszekednek a ganéjon
messzebb varjak kárognak le a macskát
ki szikkadt kőfalon hever
falon, melyet túlszárnyal az emlék
hogy megtalálja amott ugyanazt a fényt
mely egyszerre nyit a Végtelen felé –
szólni még az öreg sorstársakhoz
ennyi fényözöntől megkopott hegyekhez
ott minden reggel létrejön a nász
a ragyogás és a vigasztalan föld pusztulása között –
kitalálni egy dallamot csak erről
a semmiről, mely ellentétek közt lélegzik
egy szívdobbanás és egy szárnycsapás között
a vég és a végtelen –

Lorand Gaspar
Jeruzsálem

Kardos Anita fordítása (II. díj)

Még egyszer nézd meg,
aztán ne fordulj vissza többé.
Szélesre tárul egy ablak
odabenn a Messzeségre.
Nem kell visszanézned,
már mindenhol ott van, kitárul, itt, most,
még az is, ami el sem kezdődött soha.
A fény, szürkésrózsaszín tüdő,
dagad, hullámszik az ujjak között,
szilárd alapot keresve mindig, határokat,
hogy kutassa tovább a titkot,
megrepedt magzatburok szürke hártyája,
a bizonytalan a hajnal és az éjszaka között.
Az élet szaga, rügy feszülése
a végtelenbe hajló fában –

A jázmin felragyog –
két-három csepp a földre –
ott a csupasz fügefá, a tél meggyötörte,
és a mandula, új hajtással tele,
a sürgető erő, hogy szirmait már bontsa végre,
álmatlan éjszakák hevesebb lüktetése
a kéreg alá szorulva, a húsban –
Az üres etető, balra, a fenyők alatt,
a lócitromon verebek veszekszenek,
arrébb meg varjak, a macskát kárognak,
lustán hever a kőfalon,
a falon, amit az emlékezet
visszahajlít a fénybe, beleforrasztja,
a fénybe, mely megnyitja a messzeséget –
beszélni még velük,
e régi társakkal a fénytől fakult hegyekből,
a ragyogás és a sivár, pusztuló föld násza
felemészti ott a reggeleket –
zenélni kezd ez a lélegzetnyi,
semmi kis űr, ami ott zihál az ellentétek,
egy szívdobbanás és egy szárnycsapás,
a vég és a végtelen között.

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Géza László fordítása (III. díj)

Pillantás rá még egyszer, de
ne fordulj vissza.
Legbelül egy ablak,
a Térre tárva-nyitva.
Nincs értelme már újra visszajönnöd –
mert minden Nyitott e percben,
itt és ott, még az is, ami el sem kezdődött.
Ujjak közt a tüdő szürke-rózsaszín fénye
benn mélyt, s határokat kutatnak,
visszatérnek, titkokat keresnek
a megrepedt burok szürke hártyáját
hajnal és éj közt a bizonytalant.
Élet illata, a fa hajtása
melyből örökké az új rügy fakad –
A jázmin fénylik –
két-három csepp a földre hull –
ott csupasz fügefa áll, a bőre téltől még feszes
s lám a mandulafák már mind virágot bontottak
nyitják szirmaik a türelmetlen nedvek
s húsában, a kéreg alá szorult
fehér éjszakák lüktetnek –
A fenyők alatt üres etető
a trágyadomb felett verebek vitáznak
ott egy macskát varjak szidalmaznak
ahogy elhever a száraz kőfalon
melyen átlép majd az emlékezet
hogy csatlakozzon ahhoz a fényhez
mely a teret nyitja egyszer s mindenkor –
megszólítani a régieket,
a kopár hegyeket, olyan tisztán
ahogyan megülik minden reggel
a föld pusztulása és ragyogása nászát –
komponálni arról, ami nincs
ami oly ellentétek közt zihál
mint a szívdobbanás
és a szárnycsapdosás
a vég s a végtelen.

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Bagdács Zsuzsa fordítása

Még egyszer tekints szét
s ne térj vissza többé.
Ott benn egy ablak
hatalmas a Térre kitárt.
Nincs szükség visszafordulnod,
minden Kitárt ezen az órán,
amott-emitt, még a soha-el-nem-kezdődött is.
Ujjak között duzzadó szürke-rózsa tüdőfény
fürkészhelyen folyton mély után, határok,
melyek miatt visszafordul a titkot kikutatni,
megrepedt magzatburok szürke membránja
hajnal és éjjel közt a kétely.
Életnek illata, rügynek duzzadása
a fán mely kihajt a végtelenbe –

A jázmin felfénylik –
két vagy három csepp a földre –
túlhan a póré fügefá, a tél feszítette bőr
s lám a mandulafát már hajtások borítják be
a nedv türelmetlen tárná ki szárnyait
szaporább veresése álmatlan éjjeleknek
melyek kéreg alá rekedtek, a húsba –
A fenyves alatt balra a jászol üres
a földön verebek sajton civakodnak
odébb varjak korholják a kandúrt
ki elnyúlt a kőfalon
a falon melyen áthatol az emlék
hogyan amott egyazon fénybe tudjon érni
egy az egyben mely kitárja a teret –
beszélni még eme vén társakhoz
megannyi fény nyújtta hegyről
ott elhált a nász minden reggel
kies kopott földről s annak ragyogásáról –
alkotni muzsikát csupán
e semmiből mely lélegzik ellentettek közt
szívverés s
a szárnyverés közt
a vég és a végtelen –

Lorand Gaspar
Jeruzsálem
Béri Etelka fordítása

Még egy pillantás
aztán ne fordulj vissza.
Ott egy ablak,
szélesre tárva a Végtelenre.
Nem kell visszatérned,
ebben az órában mindenütt
megtalálod ugyanazt a végeláthatatlan nyitottságot.
A kezdetet és véget szüntelenül kutató ujjak
a köztük áramló lehelet szürkés rózsaszín pírját
titkot keresni térítik,
a megrepedt magzatburok szürke membránját,
az éjszaka és a hajnal közti megfoghatatlant.
Az élet illatát, a duzzadó rügyet
a végtelenre bomló fán –

Jásmin fehérlik –
két-három csepp a földön –
ott egy csupasz, téltől dermedt kérgű fügefa
itt egy mandula tele hajtásokkal
a türelmetlen nedv feszíti burkait
gyorsul a testben
a héj alá szorult fehér éjszakák lüktetése –
Balra a fenyők alatt üres etető
a földön lócitrom fölött civódó verebek
távolabb varjak perelnek
a kopár kőfalon elnyúló macskával
a falon, amelyen túllép az emlékezet,
hoggyé váljon ezzel a vég nélküli
teret nyitó fénnel –
hoggyé megszólítsa a sok napot megért
kopár hegyekből való régi társakat
ahol minden reggel nászt ül
a sivár föld ragyogása és pusztulása –
hoggyé felfedezze
a semmiből támadt zenét
az ellentétek közt áradót
egy szívdobbanás és a szárnysuhanás között
a véget és a végtelent –

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Majoros Zsuzsanna fordítása

Nézd meg még egyszer,
s ne fordulj vissza többé.
Lelked mélyén egy ablak
kitárul a Végtelenre.
Nincs szükséged rá, hogy visszafordulj,
hisz ezen órán mindenütt, minden Kitárul
közel s távol, még ami soha meg sem nyílt.
Kezek közt lüktető, tüdőszürke rózsaszín fény
ki mindig a mélységet, a határokat keresi,
melyeket kifordít, bízván, hogy megleli a titkot,
megrepedt magzatburok szürke hártyája
bizonytalanság hajnal és éjszaka között.
Az élet illata, határtalanra tárt fa ágain
megbúvó rügy puffadtsága –

A jázmin fénylik –

két-három csepp a talajon –
a távolban csupasz fügefá, hidegtől merev bőr
itt meg már sarjak lepte mandulafa
a nedv türelmetlen várja, hogy kitárja redőnyeit
a hús sejtjeiben, a fa kérge alá szorult
átalvatlan éjszakák egyre gyorsabb szárnycsapásai –
erdei fenyők tövében, balra, üres vályú
a földön verebek civakodnak a trágyán
messzebb varjak kárognak a macskára,
ki elnyújtózik a száraz,
emlékekkel átítatott kőfalakon
hogyan ugyanazzal a fénnel egyesüljön odaát
mely hirtelen megnyitja a végtelent –
beszélgetni még a régi hegyi cimborákkal,
megannyi fénytől kimerülten
ahol minden reggel egy kietlen föld
ragyogásának és pusztulásának násza felemésztődik –
zenét költeni csupán a semmiből,
ami az ellentétek között lélegzik,
ami egy szívdobbanás és szárnycsapás között lélegzik
a vég és a végtelen –

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Nádory István fordítása

Még egyszer nézz reá
és ne térj vissza.
Egy ablak belülről
szélesre nyílt a Térre.
Nincs szükséged rá, hogy visszafordulj,
most mindenütt Nyitás ez óra,
lent itt, annak az is, ki soha nem kezdett bele.
Szürkés-rózsás tüdő-fény, ujjak közé dagad,
mindig keresve alapot, határokat,
melyek visszaadják, keresve a titkot,
repedt magzatburok szürke hártyája,
bizonytalanság hajnal és éj között.
Élet illata, rügy dagadása
a fán, kibomolva a végtelenbe –
a jázmin felfénylik –
két vagy három csepp a földre –
ott lent csupasz fügefafa, héja feszes a téltől
s itt a mandulafa, melyet már rügyek borítnak,
a növénynedv már alig várja a nyílást
kéreg alá zárt fehér éjszakák
gyorsabb verése, a húsban –
A fenyők alatt balra a jászol üres,
földön verebek huzakodnak a trágyán
távolabb varjak a macskát zavarják,
mely a száraz kőfalon nyújtózik,
a falon, melyet átfog az emlék,
odalenn ugyanazt a fényt érve el
egybefogva, mely nyitja a teret –
csevegnék még e régi hegy-társakkal
amelyeket már oly sok fény koptatott
ott reggelente az éjt elnyeli
a sugárzás s a kihalt föld koptatása –
zenét találnék fel, mely csak ebből
a semmiből terem, s a szívverés
és a szárnycsapás ellenpontjain
lélegez vissza véget s végtelent.

Lorand Gaspar
Jeruzsálem
Pataki Flóra fordítása

Még egyszer nézz rá
és ne fordulj vissza többé.
Ott benn egy ablak
a Tágasságra tárva
Visszafordulnod nem kell
Mindenhol Nyitva ilyenkor,
Amott-itt, még ami soha el sem kezdődött.
Az ujjak közt dagadó szürke-rózsza tüdőszínű fény,
fűrészve folyton valami alapot, határokat,
melyek visszatérnek felkutatni a rejtélyt
a megrepedt amnion szürke membránját
a hajnal és éjjel közötti bizonytalanságot.
Az élet illata, egy fán duzzadó rügy
a végtelenségig bomlva –

A jázmin világít –
két-három csepp a talajon –
amott téltől feszülő bőrével a kopár fügefafa,
emitt a hajtásokkal borított mandulafa
a mag burkát feszegető életnedv
átvirrasztott éjszakák sebesebb pergése
a kéreg alá szorítva, a húsba –
A fenyők alatt balra üres etető
a földön verebek veszekszenek a trágyán
messzebb varjak korholják a száraz kövek
falán elnyújtózott macskát
a falon, mely az emlékezetbe hajlik át
hogyan amott egységben találkozzon
ugyanazzal a végtelenre nyíló fénnel –
beszéljünk még az agg kísérőkkel
a megannyi világosságtól fakó hegyekről
ott minden reggel beteljesül a ragyogás
és sivár föld kopottságának menyegzője –
alkossunk hát csak e semminek szánt
ellentétek között lélegző zenét
egy szívdobbanás
és egy szárnyzuhogás között
a vég és a végtelen –

Lorand Gaspar
Jeruzsálem
Szabó Anita fordítása

Egy utolsó pillantás
és vissza se térj többé.
Ott mélyen egy ablak nyílik,
s a Mindenség szélesen kitarul.
Nincs hát miért visszatérned, hiszen
itt az idő, feltárul minden, mindenfelé,
itt is, ott is, az is, mi talán nem is volt soha.
A tüdő rózsaszürke fénye lüktet az ujjak közt
kik a mélyt, a határt tapogatják,
de a titkot keresniük kell tovább,
a megrepedt burok szürke hártája
határvonal a hajnal s az éj közt.
Élet illata száll a kipattanó rügyből,
a végtelenbe nyúló fa ágain –

Jázmín ragyog fel –
pár csepp harmat a földön –
amott póré fügefa, bőre téltől kemény
s a mandulafa is virágba borult
türelmetlen bimbó bontogatná szárnyát
álmatlan éjszakák lüktetnek gyorsan
héj alatt a húsba zárva –
A fenyők alatt üres az etető
ott lenn verebek pörölnék egy morzsán
arrébb varjak zargatnak egy macskát
ki elnyúl a fal száraz kövein
e fal régi emléket őriz
hogyan meglelje végre azt a fényt
mit őriz a Mindenség feltárója –
régóta társait keresi, szólítja, de
a fénytől a hegyek régen elkoptak
ott minden reggelt elemészt násza
a föld ragyogásának és sivárságának –
zene ez, melynek dallama csakis
e semmiségek, ellentétek játéka
ott rejlik egy szívdobbanás
és egy szárnycsapás közt
a vég s a végtelen –

Lorand Gaspar

Jeruzsálem

Szunyogh Gábor fordítása

Még egyszer nézz oda,
de ne fordulj meg.
Bent az ablak most kinyílt
a nagy végtelenre.
Nem is kell, hogy megfordulj,
most mindenhol minden kinyílt
itt is, ott is, még az is, ami el sem kezdődött.
Ujjak közt dagadó rózsaszín tüdő
szürkés fénye szalad a mélybe
megtalálni a titkot, a repedő burkot
az éj és a hajnal közt feszülő
vékony, magzati hártyát.
Végtelenbe nyíló fa duzzadó rügyei
az élet illatát fakasztják a lombban –

A jázminbokor lángolni kezd

cseppjei hullnak a földre –
Csupasz a fügefa, kifeszült a bőre
a porlepte mandulafa kérge alatt
már dobban az élet a húsban
a havas éjek után már ébred a vér,
de kitörni nem tud börtönéből –
Ott balra, a fenyők ágán még üres az etető –
elhullajtott lócitromért harcolnak a verebek
a varjak a macskát szidják kicsit távolabb,
de ő csak fekszik ott a száraz köveken,
a hosszú kőfalon, melyen átlép az emlék,
hogyan elérje a fényt,
az oszthatatlant,
a teret megnyitót –
rég-i társaknak mesél
fénytől kopott hegyekről,
hol nászra kelt sugár és föld,
majd elhalt a lakodalom,
szívdobbanás, szárnyzuhogás,
vég és végtelen
semmijéből mégis
zene született.

Lorand Gaspar
Jeruzsálem
Varga Ildikó fordítása

Még egyszer nézd meg
és ne fordulj vissza.
Egy ablakban legbelül
szélesre tárul a Menny.
Megfordulnod szükségtelen,
e hajnali órán itt az Ígétet
közel, távol, mi el sem kezdődött, abban is.
Szürkés-tüdőszínű a fény, szétnyitja ujjaid
végső, biztos határra várva mindenütt,
honnan visszatérhet, keresve a titkot,
szürke membránját a feszülő buroknak
a bizonytalanságot hajnal és éj között.
Az élet illata ébred, rügy pattan
a fában, mely végtelenbe hajlik –
A jázmin fényre gyúl –
pár csepp hull a napra –
a fügefá még meztelen, tél feszítette ki kergét
de íme virágzik a mandulafácscska
a feszülő bőr alatt, a húsban
hajtásait már a tomboló élet nedve,
fehér éjszakák lüktetése nyitja –
A fenyők alatt balra üres a jászol
lenn verebek veszekednek a trágyán
amott varjak kárognak a macskát
ki a száraz kőfalon hever
a falon, min átlép az emlékezet
hogyan elérje végre a világosságot
az egyetlent, mi megnyitja a mennyet –
beszélünk kell még az öregekkel
kik a fény koptatta hegyekből jönnek
hol minden reggel megülik
az elpusztult föld nászát a ragyogással –
és találunk kell egy dallamot, pusztán
ebből a semmiből, mi feloldja az ellentéteket
egy szívverés és egy szárny verdesése közt
a vég és a végtelen között –

Kaiser Ottó felvétele

Lorand Gaspar (Gáspár Loránd) orvos, költő, író, műfordító, fotográfus, igazi reneszánsz alkotó, 1925-ben született Marosvásárhelyen.

A háború végének zűrzavara sodorta ki Németországba, majd Franciaországba, ahol elvégezte az orvosi egyetemet. Ezt a pályát soha egyetlen pillanatra el nem hagyta. Sebészként a jeruzsálemi, a betlehemi és a tuniszi francia kórházban dolgozott. Utóbb kiderült, az éles fényű hajnali órákban verset írt. Lorand Gaspar negyvenegy éves volt, amikor 1966-ban szó szerint berobbant a párizsi irodalmi életbe első – franciául írott – verseskötetével, amelyért 1967-ben Apollinaire-díjjal jutalmazták. A következő években minden rangos francia irodalmi díjat, jutalmat elnyert: 1987-ben Párizs Városának Nagydíját, 1993-ban a Mallarmé-díjat, 1995-ben

a Nemzeti Költészeti Nagydíjat, 1998-ban a költészeti Goncourt-díjat.

Francia nyelven közel húsz könyve jelent meg, versein kívül négy kötetben prózai műveit, esszéit, feljegyzéseit is publikálta.

1972-ben jelent meg *Minden földek földe* címmel magyarul egy karcsú verseskötete Tellér Gyula fordításában.

1999-ben *Az anyag negyedik halmazállapota* című verseskötete, amely első ízben adott rálátást a költői életmű egészére. Lackfi János válogatásában és fordításában – ez utóbbiból kivette részét Tóth Krisztina is.

2001-ben Somlyó György fordításában és válogatásában jelent meg a *Fénnyel írni* című kötet, amely Gaspar négy, 1966 és 2001 között megjelent kötetének verseiből állt össze.

2005-ben látott napvilágot magyarul prózai kötete *Boldog Arábia és más útjegyzelek* címmel, amelyben helyet kapott a *Hazatéréseim Erdélybe* című útinaplója is.

Lorand Gaspar műfordítóként is jelentékeny életművet épít, jórészt neki köszönhetően van jelen Pilinszky János a francia irodalmi köztudatban, de ő fordította Tolnai Ottó verseit is *Égő arany (Or brula)* címmel. A kozmopolita – vagy világpolgár? – költő szinte állandóan úton van Párizs, Tunisz és a görög Pathmosz szigete közötti háromszögben, egyáltalán nem mellékesen fotóművészi munkássága is jelentős. A sivatag fotósa, mondhatnánk képei láttán. Képeiből itthon több kiállítást is rendeztek, a Pannonhalmi Apátságban, a Budapesti Francia Intézetben, a Magyar Irodalom Házában.

Napkút Kiadó Kft.
1043 Budapest, Tavasz u. 4.
Telefon/fax: (1) 225-3474
Mobil: (70) 617-8231
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szerkesztő: Virág Ágota
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
ISSN 1787-6877
ISBN 978 963 263 283 4